

MAGYAR MŰKINCS IDAHOBAN

Írta: VASVÁRY ÖDÖN

BORAH, William E.

Harmincöt esztendővel ezelőtt, 1940 januárjának egy délutánján ott ültem a Capitólium szenátusi termének karzatán, több ezred magammal, akik zsuflásig töltötték meg a hatalmas termet. A tömeg egy kiváló férfiutól bucsuzott: William E. Borah szenátort temették. Idaho állam „oroszlánját”, a szenátus nagyhatalmu külügyi bizottságának hosszú időn át volt elnökét. Akik ott voltak a temetésén, azért jöttek, hogy bucsut mondjanak egy egészen kiváló honfitársuknak, aki hosszú életének munkájával, makulátlan

Vasváry Ödön

becsületességével, bátor és nyílt szókimondásával, minden becsületes probléma önzetlen támogatásával sokszorosan kiérdemelte honfitársai, sőt az egész világ tiszteletét. Én azért voltam ott, hogy legalább a magam részéről egy olyan nagy amerikaitól vegyek végbucsut, aki szembeszállva minden kicsinyes ellenzéssel, a megcsonkított Magyarország igaza mellett emelt szót és az egész világ előtt követelni merete a trianoni nemzetgyilkosság revidálását és Magyarország teljes régi területének visszaállítását. Nem tudom, volt-e ott más magyar, talán a követségtől lehettek. Én csak egy nagy koszorut láttam, ami Magyarországra emlékeztetett piros-fehér-zöld szalagjával: talán ez volt a hálás Magyarország szótlán bucsuüzenete a lezárt koporsó elnémult halottjához.

A trianoni ítélet végzéseit 1920 januárjában hozták először nyilvánosságra. Két hónap mulva, márciusban vonult fel a magyarság ezreiből toborzott sereg a főváros utcáin, hogy hangos szóval tiltakozzék a nemzetgyilkosság ellen. A tüntetésből külön bizottság ment el Borah szenátorhoz, a szenátus külügyi bizottságának elnökéhez, segítségét kérve a szörnyű és igazságtalan ítélet végrehajtásának megakadályozásához, amit a szenátor meg is ígért. Nemcsak azért, mert a magyarok kérték, hanem azért, mert a maga részéről is kegyetlennek és igazságtalannak tartotta a st. germaini és trianoni békefeltételeket.

Több mint 11 év mulva, 1931 októberében a francia miniszterelnök, Laval, Washingtonba látogatott, ahol hosszas tanácskozásokat folytatott Hoover elnökkel és Stimson külügyminiszterrel. Az utóbbi megkérte, hogy eszközöljön ki egy hasonló beszélgetést Borah szenátorral is, akiről Európában az volt a közhiedelem, hogy az elnök után ő az Egyesült Államok leghatalmasabb embere. Különösen a francia sajtó képviselőinek volt az a meggyőződése, hogy Borah valóságos diktatóri hatalmat gyakorol. Ez azt is jelentette volna, ha megfelel az igazságnak, hogy az elnök és látogatója bármiben állapodnak meg, az irvénybe csak akkor léphet, ha Borah is ráúti a hozzájárulás pecsétjét.

A francia újságírók nem várták meg, míg Laval tárgyalni fog Borah-val, hanem kieszközölték, hogy a szenátor külön sajtókonferenciát is tartson velük. Borah szívesen beleegyezett és a konferencia meg is történt a szenátus külügyi bizottságának termében.

Borah kijelentette, hogy őszintén és meggyőződése szerint fog beszélni, de amit mond, az csak az ő privát véleménye. A mindenféle rendű és rangú kérdés között, amiket a szenátorhoz intéztek, azok voltak a legfontosabbak, amelyeke a német és osztrák-magyar békeparanccsal foglalkoztak. Borah válaszai azt ismé-

telték, amit azelőtt is állandóan hangoztatott, hogy Európának bele kell egyeznie az igazságtalan békeparancsok békés revíziójába, amelyek rabságba kergetik Magyarország, Ausztria és Németország népeit. Ha a békés revízió nem történik meg, újabb általános háború tör ki Európában.

Arra a kérdésre, hogy mik lennének ennek a békés revízióknak részletei, Magyarországra vonatkozólag kijelentette, hogy teljes régi területét vissza kell állítani mind a négy szögleten. Kijelentette azt is, hogy teljes erővel ellenzi azt a törekvést is, amely katonai szövetségekkel akarja biztosítani a területi változások örök időkre való megmaradását.

A konferencia után a francia újságírók rögtön Lavalhoz rohantak, hírül adva Borah kijelentéseit. Laval kedélyesen cigarettázva szólt hozzájuk. „Én nem azért jöttem Washingtonba, hogy Borah szenátorral vitatkozzam, vagy a békeszerződésekről tárgyaljak. Amit a szenátor mondott, az ne nyugtalanítson senkit. Az csak az ő privát véleménye.”

Később bocsánatot kért udvariatlan kijelentéséért. Az esetből európai szenzáció lett, a természetes visszhanggal úgy francéja, mint német és magyar részről. Borah magatartása magyar földön váltotta ki a legnagyobb lelkesedést, ahol jól tudták, hogy 1919 óta a magyar igazság legnagyobb szószólója Borah volt, aki sokszor beszélt már így, de ekkor publicitást még eddig egyetlen nyilatkozata sem keltett.

És itt jutottunk el annak a magyar műkincsnek a történetéhez, amelyet ma Idaho államban őriznek.

A hálás magyarok Debrecen városának kezdeményezésére országszerte elhatározták, hogy Borah szenátornak egy diszkönyvet nyujtanak át, amely minden legapróbb részletében magyarok munkája lesz, a legkiválóbb magyar iparművészeknek egy olyan alkotását, amely valószínűleg örök időkre megmarad, mint a nemzet hálájának bizonyossága nagy pártfogójával szemben.

A könyv elkészült. A súlya 19 font. Tokja, kötése

a legfinomabb borjubőr. A könyv diszes fadobozban van, amelyet metszett üveg főd be. Minden lapja a legdrágább, örökéletű pergamenpapiros, minden szó, minden betű kézzel írott, színesen stilizált, a középkori kódexek mintájára. Két oldal kivételével mindegyik külön rajzokkal van dekorálva. A régi Magyarország minden megyéjének és nagy városának cimere, színesen benne van, üzenetével azoknak a megyéknek és városoknak, amelyek magyar földön maradtak, angolul és magyarul. A könyv körülbelül száz oldalas. Amikor amerikai szakemberek megvizsgálták a könyvet, az volt a benyomásuk, hogy a szöveg nyomtatott — de azután megállapították, hogy a könyvnek minden szava és rajza kézimunka. Értékét akkor tízezer dollárra becsülték. Előállítására két évi munkába került.

Ez a páratlan magyar műkincs ma éppen olyan friss állapotban van, mint volt, amikor Drózdy Győző volt tanító és képviselő áthozta és átadta Borah szenátornak, 1932 szeptember 25-én. Drózdy éveket Amerikában élt, Chicagóban hetilapot is adott ki "Az irás" címmel. Éppen Magyarországon volt látogatóban, amikor a könyv elkészült és az átadásra őt kérték fel. Később véglegesen visszatért magyar földre s ott halt meg.

Borah meghatottan vette át a nem mindennapi ajándékot és később az Idaho Historical Societynek adta át örök letétül.

Most ott őrzik Boise városban, az állam fővárosában.

Elfelejtetni nem szabad, sem a szenátort, sem a magyar műkincset. Arrajáró magyarok nézzék meg.

Borah 1940-ben halt meg, 75 éves korában. Lavalt a franciák végezték i, mint hazaárulót, 1945-ben.

